

Flottarn

av

Björn Ljungquist

Ölhallen Galjonen var kanske inte det ställe där så många skulle välja att tillbringa större delen av sina dagar på, men det brydde Flottarn sig inte om. Han trivdes här bland cigarettroken och se smutsiga pepitarutiga borddukarna. Lokalen var enkelt möblerad med rustika trämöbler, som tålde att behandlas illa. Bordskivorna var av brun perstorpsplatta och stolarna hårda. I de två stora fönstren stod ett par svärdslior, som knappt hade någon jord kvar i krukorna, men de verkad också trivas.

Här kände han alla och alla kände honom. På något sätt hade ölhallen blivit något av ett vardagsrum för Flottarn. Natten hade han tillbringat i Stadsmissionens härbärge och det hade vankats både soppa och bröd till frukost. Sedan hade han räknat ihop sina tillgångar och konstaterat att det nog skulle gå den här dagen också.

Pensionen som kom den 15:e brukade han försöka förvalta, men det gick nästan aldrig och under en lång period hade Nämnden tagit hand om den och skött den för honom. Då blev det inte så många korvören över till en pilsner inte. Men oftast brukade han då träffa någon som han kände och som kunde undvara några kronor, eller också bommade han rätt och slätt. Under mer än tio år hade han också haft pension från ett rederi som seglat på i Amerika och några kronor från deras union. Men de hade också tagit slut, precis som om man skulle sluta leva efter åttio.

Att försöka ta något nytt jobb var inte att tänka på. Kroppen orkade knappt med att ta honom hit till Galjonen och än mindre göra något arbete. Sedan var det säkert ingen som ville ha en gammal utsliten gubbe till något. De många årens slit ute på däck i alla väder och det vilda festandet i hamnarna hade krävt sitt.

Han satt vid det lilla perstorpskive försedda bordet vid fönstret alldeles till höger om dörren och snurrade sitt ölglas i händerna. Det här var hans favoritplats. Här kunde han sitta hur länge som helst, smutta på en pilsner och titta ut på Första Långgatan och folklivet där. Spårvagnar som kom nedfarande från Stigbergsliden, så att det skrek i skenorna och de som tog sats för att komma upp. Bilarna susade fram och tillbaka och en och annan flanör kom gående.

På Masthuggstorget som låg tvärs över gatan hade det förr varit ett väldigt folkliv. Bönderna och deras pigor som kom in till torget på lördagar och slog upp sina stånd, band hästarna i inhägnaden och hade näsa för kommers, då hade det varit annat. I saluhallen som hade legat i ändan av torget hade kött och ost alltid dukats upp på ett lockande sätt. Men nu för tiden var saluhallen ersatt med ett stort tegelhus och inga bönder kom numera in till torget med sina transporter, så det var nästan dött där. Ett stort åbäke som någon kallade konstverk stod mitt på torget, men ingen begrep vad det var eller brydde sig om det.

Förr när Sjömansförmedlingen låg här, passerade det också alltid en massa intressanta människor förbi. Det var sjömän som sökte hyra eller precis mönstrat av och hade pengar på fickan. En gång för länge sedan hade han själv varit en av dem. Flottarn sände en nostalgisk tanke till det förflutna.

Flottarn hette egentligen Albert Frykberg, men det kom han knappt ihåg själv. Ända sedan den där olycksaliga gången när han som trettonåring försökte imponera på några sjömän nere på ett hamnkafé i Karlstad, hade han kallats Flottarn. Från början hade det nog varit tänkt som ett öknamn, men med åren hade alla vant sig vid det

och ingen visste längre vad han egentligen var döpt till. Till och med när han hade seglar med jänkar hade han kallats för Floater.

Albert var uppvuxen i det lilla samhället Sysseleback, ett tjugotal mil uppför Klarälven. Direkt efter skolan hade fått följa med som hantlangare till ett större flottarlag som skulle dra ned Skogsbolagets avverkning till Karlstad. Det hade varit en mycket snöfattig vinter och Klarälven var bara en skugga av den mäktiga älv som annars varje vår flottade timret ned till Väneren.

I och med att det var lite vatten behövdes också en mycket intensivare tillsyn på timret, för att det inte skulle bröta ihop sig och fastna i någon av de små grunda forsarna, där stenarna nu stack upp överallt. Det gick åt mycket folk och Albert hade hört att det behövdes hantlangare till manskapsflottarna. Eftersom han var stor och stark för sin ålder hade en av basarna lejt in honom för en dagslön av en krona och sextio öre, att utbetalas vid fullgjort arbete.

Flottningen tog elva dygn och Albert hade fått hjälpa till med allehanda sysslor, som handräckning till kocken och vedhuggning. Då och då fick ha ta en båtshake och hjälpa några vresiga stockar ut i strömfåran också. Men ute i strömfåran fick han inte vara. Men han tittade med beundran på karlarna som balanserade på en stock och for nedför forsarna. Tids nog skulle han få lära sig det, sade basen.

Flottarlaget följde efter timret på ett par stora flottar, tillverkade av timmer de också. De sov och åt i skift ombord, eller i tält på stranden och Albert hade långa arbetsdagar, men så fort han hade möjlighet försökte han hjälpa till att dra loss stock och passa vidare. Basen hade tyckt att den unge Albert hade skött sig bra.

När jobbet var klart och han kunnat kvittera ut sin lejd, hade han spankulerat omkring i stan och känt sig som en riktig karlakt. Resten av laget tog tillfället i akt att roa sig lite, innan de skulle åka tillbaka uppför älven med hästskjuts. Albert som aldrig tidigare hade varit i stan, gick omkring med stora ögon och tittade. Nere i hamnen låg det ett par stora båtar och när Albert suttit inne på ett av kaféerna och lyssnat på de befarna sjömännen bestämde han sig. Han skulle också bli sjöman.

Det hade inte varit svårt att komma till tals med sjömännen och när han berättade att han också ville gå till sjöss hade det väckt stor munterhet. Vad skulle en sådan liten spelevink kunna göra ombord? Det var då Albert drog till med, att han allt hade varit flottare. Sjömännen, som egentligen inte hade en aning om hur flottning gick till hade skrattat och frågat honom om en massa detaljer om timmer och timmerflottning. Men Albert hade kunnat svara på allt och det väckte en viss respekt.

Hans oräddhet och öppna sätt gav honom så chansen att mönstra på S/S Ebba Bratt som obefaren jungman. Hon skulle gå ner till Göta med timmer till finpappers bruket och därefter till Göteborg. Albert eller Flottarn som han nu i stället kallades, sattes på hundvakten och jobbade mellan tolv och fyra på dagen och samma tid på natten, med att knacka rost och måla hela dagvakten och passa förtöjningar i slussarna. Var de under gång fick han stå utkik på nätterna. Systemet kallades sjövakt och var något alldeles nytt i svenska båtar. Vanligtvis gick man fyra om fyra, en skiftgång som innebar tolv timmars arbete per dygn.

I Göteborg hade S/S Ebba Bratt gått in på varv, eftersom ett vevlager i den stora trippelångmaskinen, hade börjat slå och behövde bytas. Flottarn mönstrade av och fick tillsammans med en kamrat som seglade lättmatros, hyra på Transatlantics alldeles nybyggda linjebåt M/S Wangaratta. Hon var destinerad till Sydafrika och Australien och Flottarn som nu hade fått sjömansbok, hade med ens blivit en befaren jungman.

MS Wangaratta var något helt annat än steambåten han kom från. Från att ha jobbat i ett litet fartyg, var han nu ombord på en stor modern linjebåt och seglade ut på öppna havet. De två första dyggen hade han varit våldsamt sjösjuk, men det gick över.

Efter ett smärtsamt linjedop, där äldre skeppskamrater roade sig med att plåga sina yngre och oerfarna kamrater, när de för första gången passerade ekvatorn, hade Flottarn funnit sig väl till pass med sjömanslivet. Hans storlek och villighet att ta i hade snabbt medfört att han blev omtyckt av de äldre männen ombord.

I Durban hade han blivit invigd i den vuxne mannens liv. Han och två kamrater hade träffat en storvuxen neger, som ville sälja sin systers tjänster för ynka tre shilling. Flickan som presenterades som syster, var i Flottarns ålder, barfota och iklädd en smutsig klänning. Efter ett ingående rådslag beslöt de tre vikingarna att ta det som ett paketpris. Affären skulle avslutas längst bort i en mörk park och Flottarn som var yngst, var den som sist fick krypa in i busken.

Efter kamraternas ingående förklaringar visste han precis hur han skulle göra. Det hade varit kolsvart i busken och flickans svarta nakna kropp hade inte varit lätt att se, så han hade fått treva sig fram. Flottarn hade fumlat ovan en stund, varför flickan raskt hade hjälpt honom över gränsen, vilket indikerade att hon inte var lika oskuldsfull som hennes utseende ville påskina. När han hade lämnat henne hade hon sagt några ord till brodern på swahili och denne hade skrattat rått.

När de kom till Australien hade Flottarn varit garvad och erfaren vid bara fjorton års ålder, något som hans barndomskamrater kanske aldrig skulle bli under ett helt liv i de värmländska skogarna. Han tänkte sällan på dem där hemma, men när han gjorde det hoppades han att de andra i laget hade meddelat föräldrarna att han stuckit till sjöss. Han hade redan gjort strandhugg i ett tiotal hamnar och eftersom han på den tiden inte hade varit så värst begiven på sprit, så hade han fått se mycket av den stora vida världen.

Vid ett tillfälle när fartyget låg och bunkrade i Aden hade Flottarn blivit överfallen av en arab, som stötte en stor kniv i ryggen på honom. När båten gick låg han kvar på det engelska militärsjukhuset där och svävade några dagar mellan liv och död. Men de engelska läkarna var skickliga och efter fem veckor i sjuksängen skrevs Flottarn ut. Skeppsagenten som inte hade någon större lust att dra försorg om den svenske ynglingen såg till att han fick hyra på ett engelskregistrerat Palm Three fartyg som hette Exeter Star. Hon gick på den afrikanska kusten och England med kolonialvaror.

Under några långa svåra månader, när han också hann fylla sexton år fick Flottarn verkligen lära sig vad sjömanslivet innebar. Hierarkin var betydligt strängare i engelsmannen än den någonsin varit på Wangaratta. Bara att tilltala en äldre matros kunde rendera i en rejäl örfil, men Flottarn lärde sig snabbt både språket och kutymen. När Exeter Star några månader senare låg i Casablanca, plockade Flottarn en kväll ihop sina tillhörigheter i sjösäcken och lämnade skutan.

Därefter följde några händelserika år. Han fick hyra i Casablanca med en tysk och gick med den till Kobe i Japan. Där lämnade han för en svensk Hillerströmmare som hette Citos och seglade ute mellan Kina, Japan och Australien. Där stannade han sedan några resor och hann under tiden mönstra matros. Han hade fått en vuxen mans kropp och var av det slaget som få ville bråka med.

Det hårda livet ombord gjorde att dagarna gick väldigt fort och en dag när de låg i Hobart på Tasmanien satt de i mässen och pratade om datumgränsen. Osäkra på

vilket datum det var hade Flottarn gått upp till Styrman och frågat. Nionde maj, hade han svarat och Flottarn hade stelnat till.

Nionde maj, sade han för sig själv. Det innebar att han hade sin tjugoförsta födelsedag.

Massor av tankar hade korsat hans hjärna och när han åter kom tillbaka till mässen hade han käckt sagt till kamraterna, att nu var han myndig, så nu skulle de gå iland och ta en öl.

När kriget bröt ut var Flottarn mönstrad i en yankee från Pacific Line. De gick på den amerikanska västkusten, Chile och Hawaii. Hyran ombord på en yankee var bra och med krigsriskan så tjänade en duktig sjöman nästan lika mycket som om han hade seglat på bryggan på en svensk båt. Flottarn var mönstrad matros och var respekterad av både befäl och manskap. Dels var han stor och grov och dels var det få som slog honom på fingrarna i sjömanskap. Mot de yngre ombord var han alltid rättvis, men lät dem gå i den hårda skolan. Onödigt våld och översitteri var inget som låg för honom.

1943 blev han torpederad utanför Chiles kust. Någon gång i gryningen hade en torped slagit in i midskepps och maskinrummet exploderade. Flottarn som bodde längst för ut, hade vaknat av smällen och genast fattat vad som hänt. Med kläderna och en flytväst under armen hade han sålunda skrikit till de övriga i förskeppet att de måste lämna. En kraftig eldsvåda hade hindrat dem från att komma akterut till den plats där livbåtarna fanns och de hade därför tvingats att hoppa i vattnet. Strax efter det att de simmande hade försökt att ta sig ifrån det sjunkande fartyget hade läckande olja fattat eld och han hade hjälplös sett flera kamrater friteras till döds.

När det senare ljusnat riktigt och fartyget gått till botten, hade han sett några kamrater som fortfarande levde och låg stilla i sina flytvästar. Havet runt om dem var fyllt av vrakgods och han hade lyckats hitta en av frälsarkransarna. Med den runt kroppen hade han sedan låtit chocken ta ut sitt pris och fallit i dvala. I tre dygn hade han så legat i det kalla vattnet och hade sänkt tappat både förstånd och tideräkning när en liten öppen fiskekutter plockade upp honom och tog med honom in till en liten fiskeby.

Efter några dagar i byn hade han sedan fått lift ned till Valparaiso. Det fanns ingen svensk beskickning i staden så efter fyra månader på bommen hade Flottarn hittat en liten steamkasse från Peru, som han fick jobba sig upp med till Panama med. Livet i den båten hade inte varit något vidare. Visserligen skulle han bara jobba sig upp, men maten var av det allra uslaste slaget. Det var majsbröd, rissoppa och en och annan fisk serverades. Ingen mat för en vuxen svensk karl. Flottarn magrade också betydligt under den månad de tog på sig att smyga upp efter kusten till destinationen.

I Panama City hade US Navy en stor bas och när de fick reda på att han varit mönstrad på en amerikansk båt som blivit torpederad, blev han intagen på förhör av flottans utredare. Officerarna hade noggrant noterat allt han sade. Senare fick han reda på att det räddats ytterligare tre män från samma skepp och att man också jämfört sanningshalten i deras berättelser. Båten förklarades sänkt och torpeden kom troligen från en av de tyska U-båtarna som härjade i området.

Från Panama hade det gått enkelt att få ny hyra. Kriget pågick för fullt och sjömän offerades på dess grymma altare varenda dag. Flottarn hade fått ett nytt amerikanskt sjömanspass av myndigheterna och tyckte åter att livet lekte. När kriget sedan äntligen tog slut uppehöll han under några år en tjänst som båtsman på en liten minröjare som gick på den amerikanska ostkusten. Ett enkelt och behagligt jobb som

gav honom en god utkomst. Jobbet gav honom också ett amerikanskt medborgarskap och därmed en hel del fördelar.

Sverige hade han inte besökt sedan han som trettonåring lämnade Göteborg och nästa gång han från fördäck kunde se Vinga fyr, var detta som båtsman på en norskregistrerad tanker.

Åsynen av hemlandet väckte upp känslor i hans bröst. Han var fyllda trettiofem år och hade totalt tappat bort sin egen nationalitet. När fartyget rundade Skagen hade han tagit sig en ordentlig titt i sjökortet på navigationsbordet, för att friska upp minnet hur Sverige egentligen såg ut. Hamninloppet var okänt för honom och från båten tyckte han staden såg liten ut. Som han mindes den hade den varit enorm. Nu var husen låga och mörka och massor av skog och berg var insprängt här och var.

När förtöjningarna var lagda och han gått ned i hytten för att rigga om till landgångskläder kände han ett visst inre motstånd. Var det verkligen hans hemland som han ånyo skulle beträda. Han tog en taxi tillsammans med några andra killar, in till stans centrala delar.

När han senare på dagen besökte Sjömanshuset, för att få ut en ny sjöfartsbok, i stället för den som varit försvunnen i tjugo år, väckte han ett visst uppseende. Mönstringsföräntare Bäckström hjälpte välvilligt till och letade upp Albert Frykberg i liggarna. Han ringde också ett samtal till Passmyndigheten och Folkbokföringen, för att intyga att Albert Frykberg fortfarande levde.

Få folkbokföringskontoret kunde de upplysa honom om att han varit dödförklarad i sex år. Man hade antagit att han gått förlorad under kriget eftersom ingen hade hört av honom. Han hade efterlysts i tidningarna innan dödsförklaringen fastställdes. Flottarn kände sig delvis förnärmad, med visade inget. Han hade ju egentligen sig själv att skylla. Efter några dagars pappersexercis, försågs sedan Flottarn med både svenskt pass och en ny sjöfartsbok, med foto i. Sitt gamla amerikanska sjömanspass och medborgarkort behöll han dock.

Därefter tänkte han ta sig en tur upp till Värmland och Sysseleback, för att se hur föräldrarna och systemen hade det. De trodde väl heller inte att han var i livet. Det gick tåg till Karlstad och därifrån gick det visst bussar ett par gånger om dagen, hade de upplyst honom om på järnvägsstationen.

Hur det nu än förhöll sig så blev det aldrig på det sättet att han kom iväg. När pengarna började tryta tog han åter hyra och gick ut. Sedan återkom han visserligen många gånger till den stad som så småningom fick karaktären av "hemma", men tillbaka det sitt riktiga barndomshem kom han aldrig. Minnena fanns i viss mån kvar men gjorde sig aldrig påmind. Det var som om han hade levt rotlös i hela sitt liv.

Han satt på Galjonen och såg hur Masen, eller Fjärilsmasen som han också kallades, sneddade över gatan med tydlig kurs på ölhallens dörr. Masen hade fått sitt tillnamn eftersom han hade två fjärilar tatuerade i pannan. Masen hade aldrig seglat till sjöss, utan de tatueringarna hade han fått på fyllan i Köpenhamn, som ung spoling.

Det hade varit meningen att han skulle gå till sjöss, när han lämnade hemmet i dalarna och åkte till Göteborg. Där hade han träffat några andra jämnåriga som han slog sig i lag med. I väntan på att få sina papper klara hade han haft ett par ströjobb på kajen.

En gång när han hade varit med några kompisar nere i Nyhavn, hade han för första gången smakat på öl. Där hade han också blivit lurad att tatuera in bokstäverna KUK i pannan. När han nyktrat till på morgonen nästa och upptäckt tragedin, hade han gråtande gått tillbaka för att få tatueringarna borttagna. Då detta inte gick, enligt Tatto

Jack, som den flinke tatueraren kallades, hade han i samråd med sina båda kamrater, som också kände en viss skuld, beslutat att ändra de tre bokstäverna till två fjärilar. Dessa båda i sig vackra tatueringar prydde sedan Masens panna och gav honom tillnamnet Fjärilsmasen.

– Hallå Flottarn, sade Masen när han kom in. Visste Du att polisen varit på Missionen och sökt dig? Vad har du nu gjort din gamle fan?

Flottarn sökte i minnet, vad hade han gjort. Vad kunde polisen vilja honom, en snart åttioårig gubbe? Funderandet gav inget resultat och eftersom han hade uppnått den åldern när han inte längre behövde vara rädd för vare sig polisen eller myndigheten, brydde han sig inte.

– Vill du dela på en hela öl, frågade han Masen, som inte var nödbedd utan snabbt satte sig.

Han vinkade in servitrisen och beställde. Masen återkom till polisens besök på Stadsmissionens härbärke igen. Men Flottarn gled undan ämnet och efter ett tag hade de glömt det hela. De två gubbarna satt sedan och småpratade om sådant som var aktuellt för dagen och som de hade en uppfattning om. De flesta som rörde sig kring ölhallen, tyckte att det var trevligt att snacka med Flottarn. Han var kunnig i mycket och hade varit med om en hel del. Så det fanns mycket att lyssna på, när han väl kom igång.

Senare på kvällen när han återkom till härbärgets för att åter få en natts vila, kom tjänstgörande samarit till honom och berättade att polisen sökt honom.

– Jag har hört det, svarade Flottarn. Men jag har inget otalt varken med dem eller någon annan.

Samariten berättade då att det låg ett arv efter hans släktingar i Värmland och väntade på honom hos Myndigheten.

Ett arv efter hans släktingar, tänkte han förvånad. Han trodde visserligen att han eventuellt kunde ha några avlägsna släktingar kvar. Men varför i allsin dar, skulle han ära dem?

Flottarn urskuldade sig med att han inte hade några släktingar, men samariten stod på sig och berättade att han måste åka till en Advokat nere i Centrum och skriva på pappren. Sedan skulle hela saken vara klar, annars skulle det tillfalla Allmänna arvsfonden. Återigen kände han olust för det förflutna. Det var säkert ett misstag. Han hade ju inga släktingar och ingen som han skulle ära. Föräldrarna var säkert döda sedan många år och systemen hade ju varit äldre än honom, så hon levde nog inte heller.

Följande dag blev han i alla fall hämtad i en stor svart hyrbil och skjutsad till ett fashionabelt kontor i centrum. Där fick han träffa en advokat som tydligen hade hand om hans papper. Denne berättade att han var den siste i släkten Frykberg och vilket sjå det varit för att få tag i honom. Hans syster hade gått bort för några månader sedan och eftersom hon hade ärvt föräldrarna, när han var dödförklarad, var det nu han som skulle ära henne. Det låg en ansevärd summa på banken och bara väntade på honom. Flottarn protesterade och sade att han inte ville ha några pengar. Advokaten erbjöd då sig att ordna en bra förvaltningsfond för honom.

Jag har aldrig behövt någon fond eller någon annans pengar i hela mitt liv och jag har inte så många år kvar så jag tror jag skulle behöva det, sade Flottarn. Men som ändå pengarna finns och jag inte behöver dem så skänk dem till Stadsmissionen eller Frälsningsarmén. Då behöver de inte ta av min fattiga pension till rummet.

Och så blev det. Albert Flottarn Frykberg donerade hela sitt hastigt påkomna släktarv till Stadsmissionen, som hade hjälpt och tagit hand om honom under de senaste femton åren av hans liv.

Herren tar och Herren ger, tänkte Flottarn när han signerade pappren med en smutsig och darrig hand.